

Türkiye ile Suudi Arabistan Arasındaki Canlı Hayvan ve Et Ticaretine Genel Bir Bakış

Kadir KARAKUŞ¹, Hasan ÇELİKÜREK^{2*}, Turgut AYGÜN³

¹ Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, Malatya

² Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Gevaş Meslek Yüksekokulu, Gevaş / Van

³ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, Van, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

ÖZET

* Bu çalışma 15-24 Nisan 2019 tarihinde Mekke / Suudi Arabistan'da düzenlenen International Asian Congress on Contemporary Sciences'da sunulmuş ve kongre kitabında özeti yayınlanmıştır.

Derleme

Geliş : 02.05.2020

Kabul : 01.06.2020

Anahtar Kelimeler

Türkiye
Suudi Arabistan
Canlı hayvan
Et
İhracat

* Sorumlu Yazar

hasancy@yyu.edu.tr

Küreselleşme ile beraber ülkelerin de rekabet edebilme güçlerinin artması gerekmektedir. Üreticilerin başarıları, ürünlerini iç ve uluslararası pazarlarda satabilme kabiliyetlerine bağlıdır. Ülkemiz 1980 yıllarında gerek bitkisel üretim gerekse hayvansal üretim bakımından kendi kendine yeten bir ülke konumundaydı. Bu yıllarda özellikle Ortadoğu ülkelerine canlı hayvan ve hayvansal ürünleri ihraç etmekteydi. Suudi Arabistan da bu ülkelerden birisidir. Bir tüketim toplumu olarak ihtiyacı olan ürünlerin çoğunu ithal etmektedir. Suudi Arabistan gıda tüketiminin yaklaşık %85 'ini ithal eden önemli bir et ithalatçısı ülke pozisyonundadır. Yıllık 500 bin ton civarında kanatlı et ürünleri ithalatı ile dünyanın önde gelen ülkelerden biridir. Suudi Arabistan'ın 2005'ten bu yana Türkiye'den kanatlı et ürünlerine karşı ithalat yasağı bulunmaktadır. Yasağın kalkmasıyla Türkiye 2012 yılında Suudi Arabistan'ın yaptığı ithalatın 150-200 bin ton civarındaki miktarını bu ülkeye ihraç etmeyi hedeflemiştir. Türkiye'nin süt ve süt ürünleri ihracatı oldukça düşüktür. Suudi Arabistan firmaları Türkiye'den yumurta ve süt ürünleri ithal talebinde bulunarak, iki ülke arasındaki ticareti artırma yönünde girişimlerde bulunmaktadır. Suudi Arabistan yıllık 10 milyon küçükbaş hayvan ithal etmektedir. Bazı büyük firmalar, Suudi Devleti'nin verdiği hibe ve diğer desteklerden yararlanarak Türkiye'de hayvan çiftlikleri kurmak ve ülkelerinin yıllık 10 milyona ulaşan küçükbaş hayvan ihtiyacının önemli bölümünü Türkiye'den karşılamak için girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Sonuç olarak; geçmiş yıllarda olduğu gibi Türkiye Suudiler için canlı hayvan ve et ürünlerinde iyi bir ortak olabilecektir. Ayrıca, hayvan sayımızı artırmaya yönelik projelerin acil olarak iki ülke yetkili ve yatırımcıları ile karşılıklı olarak uygulamaya konulmalıdır. Ülkemiz topraklarının Suudi Arabistan'lı girişimcilere satılmadan, özellikle tarım için hazine arazilerinin değerlendirilmesi yönünde Suudiler ile ortak projeler üretilmelidir. Suudi-Türkiye arasında hayvancılık alanında talep edilen ürünün özelliklerine göre yapılacak olan ticari anlaşma gelecekte hayvan ihracatımız için önemli bir gelişme olacaktır.

An Overview on Live Animal and Meat Trade Between Saudi Arabia and Turkey

Lütfen aşağıdaki şekilde atf yapınız / Please cite this paper as following;

Karakuş, K., Çelikyürek, H., Aygün, T. 2020. Türkiye ile Suudi Arabistan arasındaki canlı hayvan ve et ticaretine genel bir bakış, Journal of Animal Science and Products (JASP) 3 (1):85-94.

ARTICLE INFO**ABSTRACT**

---

*This study was presented at the International Asian Congress on Contemporary Sciences held in Mecca / Saudi Arabia on 15-24 April 2019 and its summary was published in the congress book.

Review

Received : 02.05.2020

Accepted : 01.06.2020

Key words

Turkey
Saudi Arabia
Live animal
Meat
Export

---

* Corresponding Author

hasancy@yyu.edu.tr

With globalization, countries have to increase their competition power. The success of the manufacturers depends on their ability to sell their products in domestic and international markets. In 1980, Turkey was a self-sufficient country in terms of both crop production and animal production. In these years, it exported livestock and animal products especially to Middle Eastern countries. Saudi Arabia imports most of the products that it needs as a consumer society. Saudi Arabia is an important meat importer country that imports about 85% of its food consumption. Saudi Arabia is one of the leading countries in the world that imports poultry meat products around 500 thousand tons per year. Since 2005, while there were ban against import of poultry meat products from Turkey in Saudi Arabia, Turkey aimed to export 150-200 thousand tons of that amount after the removal of ban against imports. Turkey's milk and milk product exports is quite low. Saudi Arabian firms are attempting in order to increase the trade between the two countries by requesting imports of eggs and milk products from Turkey. Saudi Arabia imports 10 million small ruminants per year. Some large companies started to establish livestock farms in Turkey and attempt to meet an important part of the small ruminant need of their country which is up to 10 million annually by benefiting from the grants and other supports given by the Saudi Arabia government. As a result, Turkey and Saudi Arabia will be good partners for livestock and meat products as in past years. In addition, projects about increasing the number of the animals should be implemented mutually and urgently by the authorities and investors of both countries. Especially for agriculture, common projects with the Saudis should be generated in order to evaluate the public lands without selling the territory. Trade agreements for the production based on the properties desired in the field of animal husbandry between Saudi Arabia and Turkey will be an important progress for our animal exports in the future.

Giriş

Ülkemiz 1980'li yıllarda gerek bitkisel üretim gerekse hayvansal üretim bakımından kendi kendine yeten bir ülkeydi ve özellikle Ortadoğu ülkelerine canlı hayvan ve ürünlerini ihraç etmekteydi. Ancak son yıllarda tarım arazilerinin amaç dışı kullanımından dolayı bitkisel ve hayvansal üretim için önemi aşikâr olan yüksek değerde toprak maalesef kaybedilmiştir. Ülke nüfusunun, geçmiş yıllarda, çoğunluğunu kırsalda yaşayan ve tarımla uğraşan

kesim oluştururken son yıllarda sosyal, ekonomik ve diğer sebeplerle köyden kente göçün artmasına bağlı olarak kentli nüfusun oranı artmıştır. Tüm bunlara rağmen ülkemiz hayvansal üretim için oldukça önemli bir potansiyele sahiptir. Ancak, nüfusun artışının aksine hayvan sayısı ve hayvansal üretimde yaşanan azalma neticesinde Türkiye canlı hayvan ve et ithal eden bir ülke durumuna gelmiştir.

Türkiye'de toplam tarımsal üretimde hayvansal üretimin payı %25,6, süt üretiminin payı ise %10 dur (Mundan

ve ark., 2017). İnsanların dengeli beslenmesi; yeterli hayvansal protein alımı, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için öncelikli bir konu haline gelmiştir ve bu nedenle hayvancılık sektörü teknolojik ve sanayileşme politikalarına rağmen stratejik olarak önemini korumaktadır (Karakuş, 2011).

Küresel canlı hayvan ve et endüstrisi, ileri bir endüstridir. Ülkeler arasında hayvan ve et ticaretinde her ülkenin farklı kaynak yapısı, et ve et ürünlerinin seçiminde tüketici tercihi, yerel sanayi yapısı ve tarımsal potansiyeli önemli rol oynamaktadır.

Düşük maliyetli et üretimi olan ülkeler dünya ticaretinde rekabet etme avantajına sahiptir. Brezilya, Hindistan, Avustralya ve ABD ise en önemli kırmızı et ihracatı yapan ülkelerdir. Bu ülkeler dünya toplam ihracatının %66'sını oluşturmaktadır (Karakuş ve ark, 2018). Türkiye’de elde edilen kırmızı et üretiminin %88'i sığırdan ve %12'si küçükbaş hayvanlardan temin edilmektedir (Anonim, 2018). Türkiye, 2017 yılında canlı büyükbaş ve küçükbaş hayvan ihracatı, yapılan ithalatlar nedeni ile gerçekleşmemiştir. Aynı yıl işlenmemiş kırmızı et ihracatı ise 101 tondur. Bu rakamın büyükbaş etinde %83'ü kemikli et olurken, toplamdaki ihracat rakamı %21 azalmıştır. Brezilya, hayvancılıkta mevcut potansiyelini doğru kullanarak ve doğru politikalar izleyerek ihracatta ilk sıralara yükselebilmiştir. Diğer taraftan tarım ülkesi olan Türkiye, nüfus çoğunluğunun bir zamanlar tarımla uğraştığı bir ülke konumunda iken bu zamana kadar uygulanan yanlış politikalar ve yapılan ithalatlar ile bugün ithalatçı ülke durumunda olup, ülke

hayvancılığı kritik eşiğe gelmiştir (Anonim, 2019a). Türkiye'deki hayvansal üretim potansiyelinin yüksek olmasına rağmen, girdi maliyetlerinin yüksekliği, terör sorunu, pazar fiyatlarındaki dengesizlik, yem fiyatlarındaki artış, hayvancılık için desteğin yetersizliği, yanlış politikalar, bazı şirketler tarafından yapılan spekülasyonlar, köyden kente göç gibi nedenler sonucu hayvan sayısı yıllar itibarı ile azalmış (Tablo 1) buna bağlı olarak da hayvansal ürünlerin fiyatı artmıştır.

Tablo 1. Türkiye’de yıllara göre büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayıları
Table 1. Number of cattle and small ruminant over the years in Turkey

Yıl	Büyükbaş hayvan sayıları (adet)	Küçükbaş hayvan sayıları (adet)
2001	33.994.000	10.686.000
2002	31.953.800	9.924.575
2003	32.203.214	9.901.458
2004	31.811.092	10.173.246
2005	31.821.789	10.631.405
2006	32.260.206	10.971.880
2007	31.748.651	11.121.458
2008	29.568.152	10.946.239
2009	26.877.793	10.811.165
2010	29.382.924	11.454.526
2011	32.309.518	12.483.969
2012	35.782.519	14.022.347
2013	38.509.795	14.532.848
2014	41.462.349	14.244.673
2015	41.924.100	14.127.837
2016	41.329.232	14.222.228
2017	44.312.308	16.105.025
2018	46.117.399	17.220.903

(TUİK, 2018)

Tablo 2. Kırmızı et üretimi, geçtiğimiz yılın aynı çeyreğine göre değişim oranları (2017 yılı rakamları) (%)

Table 2. Red meat production, change rates over the same quarter of the previous year (numbers for 2017) (%)

	Yıllar	Ocak Mart	Nisan Haziran	Temmuz Eylül	Ekim Aralık
Toplam	2015	13,8	19,9	87,7	-26,2
	2016	13	3,1	3,8	-8,8
	2017	-2,3	-3,4	-14,4	9,1
Sığır	2015	12,6	20,9	95,1	-26,7
	2016	12,6	5,8	5,1	-3,7
	2017	0	-5,6	-19,3	4,5
Manda	2015	174,2	-26,8	-83	-64,7
	2016	-15,9	-1,4	18	118,5
	2017	296,6	329,8	400,9	67,1
Koyun	2015	4,1	5,1	27,1	-18,5
	2016	14,7	-7,7	-14,5	-48
	2017	-10	-2,1	40,7	68,2
Keçi	2015	112,9	53,7	93,3	-35,6
	2016	18,8	-43,8	9	-25,6
	2017	-38,3	98,4	26,2	48,1

(TUIK, 2018, Karakuş ve ark., 2018)

Türkiye'de toplam kırmızı et üretimi 2016 yılında 1 milyon 173 bin ton seviyesinde iken bu rakam 2017 yılı sadece kesimhanelerde üretilen kırmızı et miktarı 109 bin 80 ton olarak gerçekleşmiştir. (Anonim, 2018b). Bununla birlikte ülkede 5 milyon ton olan üretim kapasitesinin neredeyse yarısının gerçekleşmediği bilinmektedir. Yetiştiricilerin çoğu hayvancılığa devam etme konusunda kararsızlık içindedir. Küreselleşme ile beraber üreticilerin rekabet edebilme güçlerinin de artması gerekmektedir. Üreticilerin başarıları, ürünlerini ülke içi ve uluslararası pazarlarda satabilme kabiliyetlerine bağlıdır.

Suudi Arabistan bir tüketim toplumu olarak ihtiyacı olan ürünlerin çoğunu ithal etmektedir. Suudi Arabistan gıda tüketiminin yaklaşık %85'ini ithal eden bir ülkedir. Un ve unlu mamuller bu rakamın çoğunluğunu oluştururken, önemli bir et ithalatçısı ülke pozisyonundadır. Mevcut kapasitesi ile tavuk eti üretiminde ihtiyacın ancak yarısını karşılayabilen Suudi Arabistan Brezilya, Hindistan, Avustralya ve Fransa'dan et ithal etmekte, hastalık riski ve bazı helal et gibi standartlar nedeni ile Danimarka, Fransa ve Hollanda'nın haricinde Avrupa Birliği ülkelerinden et ithal etmemektedir.

Dünyada helal et sertifikalı et ithalatında Suudi Arabistan 415 milyar dolarlık pazarda ilk sırada yer almaktadır. İslam İşbirliği Teşkilatı'nı (İİT) oluşturan 1,8 milyar nüfuslu 57 ülkenin helal gıda sertifikalı ürünleri tercih etmesi sonucu pazarı 415 milyar dolar gibi büyük bir rakama ulaştırmıştır. Tüm dünyanın ilgisini çeken bu pazardaki en büyük sekiz et üreticisi ülke Müslüman olmayan ülkeler olup ilk sırayı 5 milyar doları aşan ihracatıyla Brezilya almaktadır. Bu ülkeyi 2 milyar doları aşan et ihracatıyla Avustralya ve Hindistan takip etmektedir. Listede İİT üyesi sadece iki ülke, Sudan ve Türkiye bulunmaktadır. Türkiye'nin İİT üyesi ülkelere et ihracatı 460 milyon dolar seviyesindedir. Helal gıda sertifikalı olarak tanımlanan et pazarının en büyük ithalatçıları ise Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya ve Mısır'dır (Anonim, 2019e).

Türkiye'den Suudi Arabistan'a ihracat onayı bulunan 5 adet kırmızı et ve et ürünleri üreten, 15 adet de kanatlı eti ve ürünleri üreten olmak üzere toplam 20 adet onaylı işletme bulunmaktadır. Kanatlı ve kırmızı et ürünlerini kendi ülkelerine ihraç etmek isteyen Suudi yetkililer sertifikalı işletmeleri incelemek amacı ile 01-09 Ağustos 2016 tarihleri arasında Suudi Arabistan Gıda ve İlaç İdaresi (SFDA) heyeti ülkemize gelerek geleceğe dönük ticari faaliyetler için incelemede bulunmuşlardır.

Türkiye'de mevcut gıda işletmelerinden süt işleme tesisi olarak 2.223, süt toplama merkezi olarak 6.141, kırmızı et kesimhanesi 455, kanatlı eti kesimhanesi 63, et parçalama ve işleme tesisi 1.950, su ürünleri 227, hayvansal

yan ürün (işlenmiş mesane, bağırsak ve işkembe işleyen işletmeler) 132, yumurta ve ürünleri 1.410 adet olmak üzere toplamda 12.601 onay kapsamında işletme mevcuttur. Kayıt kapsamındaki işletmelerden ise üretim yeri 74.695, satış yeri 317.070, toplu tüketim yeri 271.967 olarak toplamda 663.732 işletme ile birlikte toplamda kayıt ve onay kapsamında 676.333 adet ülkemizde gıda işletmesi bulunmaktadır (Anonim, 2019b).

Geçtiğimiz yıllarda artan canlı hayvan ithalatı sonucunda Türkiye depolardaki fazla et için aralarında Suudi Arabistan'ın da bulunduğu 4 ayrı ülke ile 5 milyon küçükbaş, 1 milyon da büyükbaş olmak üzere toplam 6 milyon adet canlı hayvan ihraç etmek için görüşmeler yaparak teslimatların büyük bölümü Kurban Bayramı döneminde olmak üzere anlaşmaya varmışlardır. Suudiler hacıların kestiği kurbanlıkları genel olarak Avustralya, Yeni Zelanda ve Kafkas ülkelerinden temin ederken, bu anlaşmanın sonucu olarak önemli bir alımı Türkiye'den tedarik etmiştir (Anonim, 2019f). Burada üretmeden ithal fazlasını ihracata yönlendirmenin ülkemizde planlı bir hayvansal üretimin olmadığı sonucunu doğurmakla beraber, Suudi Arabistan'ın kurbanlık hayvan ve et ihtiyacının karşılanmasında Türkiye'nin uygun şartlarının oluşması durumunda ithalat için önemli bir seçenek olacağı görülmektedir (Anonim, 2019d). Suudi Arabistan'ın 2016 yılında ihracat 207,6 milyar ve ithalat 129,8 milyar olmak üzere, dış ticaret hacmi 337,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu ülkenin ithalatında ilk sırayı 24,3 milyar dolar ile Çin Halk Cumhuriyeti

almaktadır. Türkiye ise 3,8 milyar dolar ile 12. sırada yer almaktadır. İhracatında ise 164,1 milyar dolar ile farklı ülkeler yer alırken, Türkiye 1,8 milyar dolar ile 10. sırada yer almaktadır (Anonim, 2017; Anonim, 2019d).

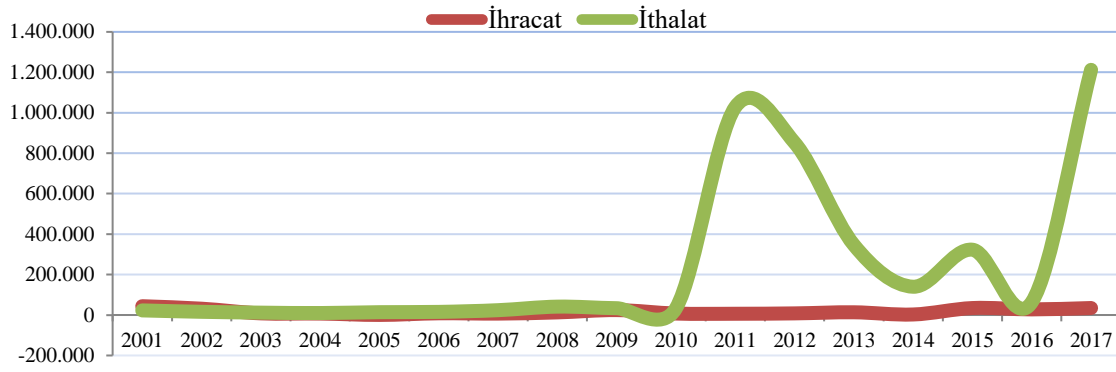
Türkiye'nin 2017 yılı canlı hayvan ihracatı; 34,7 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamın yaklaşık yüzde 61'ini tavuk, tavuk civcivi ve horoz satışı oluşturmaktadır (Anonim, 2019j).

Türkiye'nin 2013-2017 döneminde canlı hayvan ihracatı 2,6 kat artarken, büyükbaş hayvan ihracatından elde edilen gelir 3,2 milyon dolar gerçekleşmiştir. 2016 ve 2017 yıllarında büyükbaş hayvan ihracatının olmadığı bildirilmiştir (Anonim, 2019m).

2017 yılında 34,7 milyon dolarlık ihracatın 11,1 milyon dolarını damızlık olmayan tavuk civcivi, 10 milyon dolarlık kısmını da damızlık olmayan tavuk ve horoz ihracatı ile ihracatın %61'lik oranını oluşturmuştur. Canlı hayvan ihracatının % 66'sı ile Suriye Türkiye'nin en fazla canlı hayvan ihraç ettiği ülke olmuştur (23 milyon dolar). Canlı hayvan ticaretinde, Türkiye'de son 17 yılda ithalat ve ihracat oranlarında ters yönlü gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye 2001 yılında 43.569 baş canlı hayvan ihraç ederken, aynı yıl 22.843 baş canlı hayvan ithalatı yapmış, 2017 yılında ise ihraç edilen canlı hayvan sayısı 34.673'te kalırken, ithalat rakamları 1.212.231 olmuştur. Tablo 3'deki değerler incelendiğinde; en çok canlı hayvan ihraç ettiği yıllar içinde ilk sıralar, 2001 yılı (43.569), 2015 yılı (34.473) ve 2002 yılına (31.333) ait olurken, en çok ithalatı ise 2011 yılı (1.028.121), 2012 yılı

(852.074) ve 2017 yılında (1.212.231) gerçekleşmiştir (Anonim, 2019k).

Suudi Arabistan yıllık 500 bin ton civarında kanatlı et ürünleri ithalatı ile dünyanın önde gelen ülkelerinden biridir. Suudi Arabistan'ın 2005'den bu yana Türkiye'den kanatlı et ürünlerine karşı ithalat yasağı bulunurken, yasağın kalkmasıyla Türkiye yüksek miktarda ürünü ihraç etmeyi hedeflemektedir. Türkiye'nin süt ve süt ürünleri ihracatı oldukça düşük düzeydedir. İhraç ettiği önemli süt ürünleri uzun ömürlü peynir ve tereyağından oluşmaktadır. Ayrıca Suudi Arabistanlı firmalar Türkiye'den yumurta ve süt ürünleri ithal talebinde bulunarak, iki ülke arasındaki ticareti artırma yönünde girişimlerde bulunmaktadırlar. Ülkedeki su kaynaklarının korunması amacı ile tarımsal faaliyetlerin yasaklanması söz konusu olduğundan Türkiye'ye geçen yıl ilk başta Suudi Arabistan'dan olmak üzere, Mersin'de 163 ve Konya'da 200 yatırımcı Türkiye'de hayvancılık alanında yatırım yapmaya gelmiştir. Suudi Arabistan yıllık 10 milyon küçükbaş hayvan ithal etmektedir. Bazı büyük firmalar, Suudi Arabistan Devleti'nin verdiği hibe ve diğer desteklerden yararlanarak Türkiye'de hayvan çiftlikleri kurmak ve ülkelerinin yıllık 10 milyona ulaşan küçükbaş hayvan ihtiyacının önemli bölümünü Türkiye'den karşılamak için girişimlerde bulunmaya başlamıştır (Anonim, 2019h, Anonim, 2019g).

Şekil 1. Türkiye canlı hayvan ithalat ve ihracatı (adet) (Tablo 1'in grafik olarak gösterimi)
Figure 1. Turkey livestock import and export (number) (A graphical representation of Table 1)

Tablo 3. Türkiye canlı hayvan ithalat ve ihracatı (adet)

Table 3. Turkey livestock imports and exports (number)

Yıllar	İhracat	İthalat
2001	43.569	22.843
2002	31.333	15.932
2003	8.217	11.845
2004	7.311	9.782
2005	5.180	14.074
2006	8.515	15.546
2007	7.078	23.921
2008	12.922	41.448
2009	24.366	33.664
2010	7.322	333.080
2011	6.215	1.028.121
2012	8.142	852.074
2013	13.464	346.448
2014	26.720	139.891
2015	34.473	322.768
2016	27.914	63.822
2017	34.673	1.212.231

2016 yılı ve 2017'nin ilk dokuz ayında Türkiye düşük miktarlarda da olsa Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Kuveyt, Suudi Arabistan, Türkmenistan, Afganistan, Azerbaycan gibi ülkelere

büyükbaş ve küçükbaş kırmızı et ihracatı gerçekleştirmiştir. Büyükbaş hayvandan elde edilen kırmızı et ihracatında çok düşük seviyeler söz konusu iken Türkiye'de 2017 yılının ilk üç çeyreğinde toplam kırmızı et üretimi 794 bin 418 ton olarak tespit edilmiştir. Bu rakam, 2016'nın ilk üç çeyreğine gerçekleşen rakama göre %12 oranında düşmüştür. Beyaz ette ise 2016'da gerileyen ihracatın tekrar yıl sonunda %20 oranında artması hedeflenmiştir. Kırmızı et ürünleri ihracatı verileri değerlendirildiğinde; ihracat yapılan ülkeler Gürcistan, Azerbaycan, KKTC, Irak, Senegal, Nijerya, Katar, Türkmenistan, Tacikistan, Kırgızistan, Kosova, Liberya, Suudi Arabistan, Bahreyn, Japonya ve Hong Kong gibi ülkeler olup, 2016 yılı ve 2017 yılının dokuz ayındaki ihraç miktar toplamı 18 bin 33 ton, parasal değeri ise 26 milyon 444 bin 816 dolar olarak tespit edilmiştir (Anonim,2019i).

Ülkemizin hayvan yetiştiricileri, ithalattan olumsuz ve geri dönüşümsüz olarak etkilenmektedir. Bunu önlemek için acil önlemler alınmalı ve uygulanmalıdır. Tedbirler için çok geç kalınmamalıdır. Aksi takdirde, canlı

hayvan ve et ithalatı ile üreticileri hayvanlarını kasaplara göndererek faaliyetlerine son vermeye başlayacaklardır. Özellikle küçük aile işletmeleri geleneksel olarak üretime devam ederken, yeni neslin meslek tercihi farklı olmaktadır. Kırsal kalkınmadaki bu olumsuz gelişmeler gelecekte ekonomik ve sosyal problemler meydana getirmesi kaçınılmaz olacaktır. Hayvancılık politikalarımız oluşturulurken bu hususlara dikkat edilerek çalışmaların yapılması önemlidir.

Çözüm Önerileri ve Sonuç

Son yıllarda artan canlı hayvan ve et ithalatından dolayı ihracatımız önceki yıl seviyelerini korumuş, ihraç ülkeleri ise değişmemiştir. Ancak özellikle Ortadoğu ülkeleri ve büyük bir ihracat potansiyeline sahip Suudi Arabistan ile karşılıklı projeler yapılarak yatırımlar ile arzu edilen seviyede hayvan ihracatımızı geliştirmemiz mümkündür. Ülkemiz topraklarının kiralama yolu ile Suudi yetkililer tarafından hayvancılığa yatırım yapmaları için uygun zemin hazırlanarak üretim ve pazar konusunda ilerlemeler kaydedilebilir. Canlı hayvan temini, kırmızı ve beyaz et, işlenmiş ürünler, süt, yumurta gibi ürünlerin Türkiye’de mevcut tarım alanlarında üretilerek, bu ürünlerin işlenmesi, ihracatı için gıda muhafazası ve işlenmesinde istenilen standartlara uygun tesislerin sayısını arttırmak, yeni işletmelerin kurulması ve bunun sonucunda iki ülke arasında avantajlı ticari sonuçlar kaçınılmaz olacaktır. Suudi Arabistan istediği standartlara uygun ürünleri, ulaşımı uzun ve zor, ortak değer ve toplum kültürüne

sahip olmayan ülkelerden temin etmektedir. Oysa geçmiş yıllarda olduğu gibi Türkiye Suudiler için canlı hayvan ve et ürünlerinde iyi bir ortak olabilecektir.

Sonuç olarak;

- ✓ Hayvan sayımızı arttırmaya yönelik projelerin acil olarak iki ülke yetkili ve yatırımcıları ile karşılıklı olarak uygulamaya konulması,
- ✓ Ülkemiz topraklarının satılmadan özellikle tarım için hazine arazilerinin değerlendirilmesi yönünde Suudiler ile projelerin hayata geçirilmesi,
- ✓ Türkiye’de istenilen özelliklere göre üretimin sağlanması ve ülkelere gönderilmesinde Suudi - Türkiye hayvancılığında ticari anlaşmaların yapılması,
- ✓ Biyoteknolojik ve özellikle gıda muhafazası için dünyada uygulamada olan ve tercih edilen nanoteknolojik yöntemler ile ilgili yatırımların olması,
- ✓ Et üretimini arttırmak için hayvan başına karkas ağırlığını arttırmaya ek olarak, koyun keçi sayısını arttırmaya odaklanılması,
- ✓ Hayvansal üretimi teşvik etmek için yeni üretim ve pazarlama organizasyonlarının kurulması, hayvancılıkta modern örgütlenme modellerinin oluşturulması,
- ✓ Özellikle sektördeki küçük ve orta ölçekli işletmelerde çalışan tüm personelin sosyal güvenliğinin sağlanması, eğitilmesi ve en önemlisi destek ve teşviklerden yararlanmalarının sağlanması,
- ✓ Uzun vadede istikrarı sürdürebilecek olumsuz piyasa koşullarındaki

dalgalanmalara karşı hazır olacak şekilde hayvancılık politikalarının yeniden yapılandırılması,

- ✓ Hayvan ihracatı ile ilgili iki ülke arasında ortak politikaların oluşturulmasında, ilgili tüm yetiştiricilerin ve birimlerin aktif olarak görüşlerinin alınarak projelere dâhil edilmesi önemlidir.

Kaynaklar

- Anonim, 2017. Türkiye İhracatçılar Meclisi. Suudi Arabistan Ülke Bilgi Notu. http://www.tim.org.tr/files/downloads/ihracat/Ulke_Masalari/ulke_bilgi_notu/Suudi_Arabistan_Ulke_Bilgi_Notu.pdf Erişim Tarihi: 16.03.2019
- Anonim, 2018. Agricultural Products Markets. Redmeat. TAGEM. <https://arastirma.tarim.gov.tr/tepge/Belgeler/> Erişim Tarihi: 30.01.2018.
- Anonim, 2019a. Canlı hayvan ihracatı sıfırlandı: İthalatta yüzde 4581'lik artış. <https://tr.sputniknews.com/ekonomi/201806121033832593-canli-hayvan-ihracati-sifirlandi-ithalat-artti/> Erişim Tarihi: 16.03.2019.
- Anonim, 2019b. Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 05.01.2019. <https://www.tarimorman.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/GKGM.pdf>, Erişim Tarihi: 17.03.2019
- Anonim, 2019c. Kurban sayısı, ülkelerin hayvan varlığıyla yarışıyor. <http://www.milliyet.com.tr/-kurban-sayisi-ulkelerin-hayvan-ekonomi-2505407/>, Erişim Tarihi: 07.03.2019.
- Anonim, 2019d. Türkiye'nin Suudi Arabistan'a İhracatı. <https://www.disticaret.biz.tr/2015/10/turkiyenin-suudi-arabistana-ihracati.html>. Erişim Tarihi: 7 Mart 2019.
- Anonim, 2019e. Helal et pazarının lideri Brezilya. <https://www.bloomberght.com/tarim/haber/2073216-helal-et-pazarinin-lideri-brezilya>. Erişim Tarihi: 07.03.2019.
- Anonim, 2019f. Et Depoları Doldu Taştı Türkiye İhracata Başlıyor. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/et-depolari-doldu-tasti-turkiye-ihracata-basliyor-22389309>. Erişim Tarihi: 07.03.2019.
- Anonim, 2019g. Arap yatırımcı "et" ve "süt" için geliyor <https://www.sabah.com.tr/gundem/2018/04/06/arap-yatirimci-et-ve-sut-icin-gelior>. Erişim Tarihi: 7 Mart 2019.
- Anonim, 2019h. <https://www.dunya.com/ihracat/suudi-arabistan-sut-ve-yumurta-ithal-edecek-haberi-317251>. Erişim Tarihi: 7.03.2019.
- Anonim, 2019i. Kırmızı Ette Alarm Beyaz Ette İhracat Artışı. <http://www.setbir.org.tr/wp-content/uploads/Türk-Et-Sektörü>. Erişim Tarihi: 7.03.2019.
- Anonim, 2019j. Canlı hayvan ihracatını tavuk ve horoz sırtladı. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/canli-hayvan-ihracatini-tavuk-ve-horoz-sirtladi-40769028>. Erişim Tarihi: 9 Mart 2019.
- Anonim, 2019k. Canlı Hayvan İthalatı,

